

Ohje: Tehtävät liittyvät oheiseen aineistoon. **Valitse viidestä tehtävästä kolme.** Tehtävät arvostellaan pistein 0–6. Vastausta kirjoittaessasi voit lähteä siitä, että lukija tuntee aineiston. Vastauksessa esitetyt havainnot, väitteet ja tulkinnat tulee kuitenkin perustella aineiston avulla. Vastauksen sopiva pituus on noin kaksi sivua. Aloita jokainen vastaus uudelta sivulta. **Anna kullekin vastaustekstillesi otsikko.** Merkitse otsikon eteen myös tehtävän numero. Vastausten tulee olla selvästi ja siististi kirjoitettuja, mutta niitä ei tarvitse kirjoittaa puhtaaksi kuulakynällä tai musteella.

Tehtävät

1. Erittele Claire Castillonin *Junarutiineja*-novellin (s. 2–3) naispäähenkilön tunteita ja toiveita.
2. Kuvaile *Junarutiineja*-novellin (s. 2–3) vuorovaikutustilannetta käyttäen apuna Pipsa Palttalan artikkelia *Tiedän mitä tarkoitat* (s. 4–5).
3. Onko Petri Tamminen tosissaan vai ei kolumnissaan *Mies pulassa* (s. 6)? Perustele käsityksesi.
4. Mitä Juba Tuomolan *Viivi ja Wagner* -sarjakuvat (s. 7) kertovat sukupuolten välisestä kommunikaatiosta?
5. Millaisen kuvan sananlaskut (s. 8) antavat suomalaisesta puhekuulttuurista?

Aineisto

Claire Castillon: <i>Junarutiineja</i> (novelli).....	2–3
Pipsa Palttala: <i>Tiedän mitä tarkoitat</i> (lehtiartikkeli).....	4–5
Petri Tamminen: <i>Mies pulassa</i> (kolumni).....	6
Juba Tuomola: <i>Viivi ja Wagner</i> (sarjakuvia).....	7
Sananlaskuja.....	8

Huom.! Tekstien kieliasu on alkuperäisen julkaisun mukainen.

Junarutiineja

Palellun kuoliaaksi. En ymmärrä, miksi istumme vastakkain. Pyysin vierekkäiset paikat, en ryhmäpaikkoja. Otatko voileivän? Panin niihin oliiveja, Poupetten idea. Hänen poikansa panee voileipiin aina oliiveja, ne antavat makua mauttomallekin leivälle, ja mehukkuutta, poika on erinomainen kokki, vaikka onkin masentunut. Hän on oivallinen puutarhuri. Hän kunnioittaa perinteitä. Kloonaa ruusuja. Mitä sinä virnuilet? Ihan totta. Hän kloonaa ruusuja. Hermostuttavia tällaiset pöytäryhmit. Ota lautasliina, ettet sotke itseäsi. Hei, mitä sinulla on takinkauluksessa? Ai jaa, se olikin pelkkä varjo. Huh.

Avaa takki, se kiristää, tulee huono olo. Edes vähän. Avaa nyt. Ylimmäinen nappi. Kysytään konduktööriltä, miksi meidät on pantu ryhmäpaikoille. Sinä saat kysyä, jooko? Sinä puhut. Aina minä joudun kysymään, niin kuin nyt ravintolassa, ei minun kuuluisi pyytää suolaa. Silloin viimeksi tilasin vedenkin, sinä olit unohtanut. Aika ikävää sellainen. Ei naisen kuulu huolehtia sellaisesta. Tiedät ihan hyvin.

Junissa on likaista. Olisi pitänyt lähteä autolla. Silloin ei ainakaan tulisi ketään viereen. Pane laukku viereiselle istuimelle, muuten joku saattaa tulla siihen, hännätkö tahallasi?

Näytä! Olet unohtanut ajaa partasi leuan alta, miksi ihmeessä ostin sinulle suurentavat silmälasit, kun et ikinä käytä niitä? Uskomatonta miten voitkin tehdä kaiken aina niin hutiloiden. Lippuluukulla virkailija lupasi hyvät paikat. Hän näki ryhmäpaikat tietokoneeltaan. Ja kattia kanssa! Siinä taas yksi turhan jauhaja!

Mikset syö? Lepää vähän, mutta älä turhaan säästele sitä voileipää, syö se nyt, pilaantuvista elintarvikkeista ei koskaan tiedä. Kuten haluat, nuku vain. Kuuntele nyt kun sanon! Anna se tänne, panen sen jääpalojen viereen. Jos saat hepatiitin, minähän en sinua hoida, muista se. Menetkö taas vessaan? Jätä kännykkä siihen, en minä sitä varasta.

Kun olit vessassa, se piipitti. Niin, kännykkäsi. En koskenut siihen. Ja yksi röyhkimys käveli tästä tupakka suussa. Tämä on savuton vaunu, ellen erehdy. Haluatko nyt sen voileipäsi? Konduktööri tulee kohta, ota kortti valmiiksi esille, onhan sinulla liput? Unohditko oman korttisi? Voi hyvä luoja. Mikset pidä sitä muiden papereiden joukossa, miksi otat sen pois lompasta?

Tulee taatusti sakkomaksu, saamme sakkoa, hieno homma! On kai sinulla sentään passi? Ehkä se kelpaa, jos konduktööri on suopea. Hän saa luvan uskoa meitä, uskoa vilpittömyytemme. Minä puhun hänelle, kerron, että olet eläkeläinen ja kova matkustelemaan. Eilen Poupette huomautti, että näytät ikäistäsi paljon nuoremalta. Hän on oikeassa. Tuollainen pojankloppi.

Tämä kirja sinun kannattaa lukea, otin sen sinua varten, luin sen eilen loppuun. Seuraa nyt edes vähän, mistä maailmalla puhutaan. Saamme ehkä jutunjuurta. Kirjasta voi olla monta mieltä, voi pitää tai olla pitämättä, mutta oli siinä jotakin. Sitä paitsi Poupettekin on lukenut sen.

Taas kännykkäsi soi. Pane se pois päältä, etkö nähnyt kylttejä! Ei tämä ole mikään postitoimisto. Etkö vastaa? Mikset vastaa? Jos lapset vaikka soittavat. Mikä se sellainen tekstari on? Ai, ne ovat niitä miten sattuu kirjoitettuja viestejä. Näytä. Ai, väärä numero? Aha! Ja mitä se sanoo? Ei mitään? Näytä nyt! Miksi poistat sen? Eikö se ollutkaan sinulle? Miten ihmeessä? Painoitko väärää nappia? Se oli siis tuplavrhe!

Syö nyt tämä voileipä, ole niin kiltti, otatko vettä? Otat. Juo. Puolitoista litraa päivässä, tiedät varsin hyvin, miksi pitää muistuttaa? Ajatella: olisi voitu saada vierekkäiset paikat, hölmöä. Luuletko että tähän tulee muita? Enää yksi pysähdys ennen kuin jäämme pois. Syö nyt. Järjestetään pääsiäisenä jonkinlaiset juhlat, riittää jo, pyysin lapsia tulemaan, mutta kutsutaan myös ystäviä, minä haluan, etkö sinä? Kymmenkunta henkeä. Yökylään. Seuraavana päivänä tarjoan brunssin, voisin pyytää Poupetten pojan avuksi. Jos hän on silloin vielä hengissä. Arvaa mitä hän sai kuulla viime viikolla?

Menetkö taas vessaan? Onko vatsasi sekaisin? Minulla saattaa olla lääkettä laukussani, ota se alas, niin katson.

Eikä. Et ole kunnossa. Nyt on jokin vinossa. Olet käynyt vessassa viisi kertaa kahden tunnin aikana, jokin on vialla. Olit kireä viime viikolla, se johtuu varmaan siitä.

Et kai istu pöntölle? Voi ei! Et kai suoraan pöntölle? Siihen renkaalle? Et kai istu renkaalle? Mitä hyssyttelet? Junat ovat likaisia. Pitää kyykkiä, ei saa koskaan istua. Tässä! Ota vähän omenasosetta, se löysentää vatsaa jos sinulla on ummetusta, sinun pitää kuntoilla, olet heikossa kunnossa. Äh! Rasittava tuo sinun vemppelesi. Silloin kun se ei soi, se tärisee, hiljennä se. Pane se pois päältä. Mitä sinä näppäilet? Lähetätkö tekstarin? Kenelle? Miksi näppäilet jos kerran et kirjoita kenellekään?

Mitä jos istuisin siihen viereesi? Jos joku tulee, olen nukkuvinani. Sinä yrität herättää minua, mutta minä en liikahtakaan, tehdään niin.

Nukutko sinä? Etkö nukukaan? Jotkut naiset ovat sitten kieroja. Vilkaisepa tätä artikkelia, hienolle väelle tarkoitettussa lehdessä. Tämä on tasokas naistenlehti, niin ne väittävät, kuuntelepa tätä! Nainen ymmärtää, että aviomiellä on avioliiton ulkopuolinen suhde, kun tämä yli viisikymmppisenä pyytää tyttärentytärtään opettamaan, miten tekstareita lähetetään. Eikös Maureen juuri opettanut sinullekin? En ikinä totu hänen etunimeensä. Mikä poikaamme meni, kun hän nai niin tavallisen naisen?

Maureen tulee meille tiistaina, miten mukavaa. Nyt kun osaat kirjoittaa tekstareita ja lähettää ja poistaa niitä, voisit kysyä häneltä, miten välttää virheet.

Claire Castillon, *Pieni sydän jaksaa rakastaa* (2007)
Suom. Lotta Toivanen

Keskusteluntutkijat Pentti Haddington (vas.) ja Anssi Peräkylä lounaalla. Myös ruokaillessa puheella tuntuu olevan omat piilevät sääntönsä.

Tiedän mitä tarkoitat

Arkisia keskusteluja ohjaavat monet näkymättömät säännöt. Keskusteluntutkija tietää, mitä ne ovat.

Pipsa Palttala HS

IHMINEN janoaa vastavuoroisuutta. Se näkyy tässä, ihan tavallisessa lounaskeskustelussa.

Kumppanisi on vyöryttänyt tarinansa loppuhuipeennukseen. Tarina päättyy. Nyt tarvitaan enää palautte. Seuraa mikrohetken kestävä hiljaisuus – ja sitten: puhkeat hymyyn.

Tervehdystä seuraa tervehdys, kysymystä vastaus ja pyyntöä hyväksyntä tai hylkäys. Rupattelu koostuu palikoista, jotka loksahtavat mukavasti yhteen.

Näistä pienistä palapeleistä rakentuu arjen vuorovaikutus. Kun neuvottelemme, nurisemme tai jaarittelemme lounaalla.

Tätä kaikkea seuraavat keskusteluntutkijat. Keskustelu ei ole kaosta vaan hienovaraista sosiaalista

toimintaa. Ja mikä kiehtovinta, se noudattaa sääntöjä. Tärkein niistä on vuorottelu, jota ilman keskustelusta tulisi pelkkää älämölöä.

”Vuorottelusäännöstö saa aikaan sen, että osaamme ennakoida, missä kohtaa puhuja vaihtuu”, selittää keskusteluntutkija **Anssi Peräkylä** Helsingin yliopiston tutkijakollegiumista. Hän esittelee työtovereineen keskusteluntutkimusta Tieteen päivillä Helsingissä perjantaina.

Vihreä valo, joka kertoo vuoronvaihdosta, voi olla laskeva sävelkuku tai kieliopillisesti valmis rakenne. Joskus riittää pelkkä *okei*.

ARJEN vuorovaikutus sujuu, koska sen taustalla leijuu näkymätön sopimus yhteistyöstä. Hersyvän kasun kertonut lounastaja jää aina odottamaan palautetta.

Mutta elämä ei ole pelkkää samanmielisyyttä. Sen tietää Peräkylä, joka tutkii myös ilmeitä.

”**Charles Darwin** sen jo sanoi, että ihminen viestii toiselle ilmeillä. Vuorovaikutuksessa on molempien osapuolten kannalta parempi, että ollaan mieluummin vihaisen näköisiä kuin että hyökätään.”

Peräkylä nauhoitti kollegansa

Johanna Ruusuvooren kanssa opiskelijoiden lounashetkiä. Erityisen kiinnostuneita tutkijat olivat tarinoista – ja niiden saamista palautteista.

”Tarina on ihmisille hyvin ominainen jakamisen muoto. Loppuun tiivistyy se kohta, jossa ilmaisuun tulee emotionaalisia piirteitä. Siinä haetaan vastaanottajalta jotain.”

Keskustelijat ohjailevat vuorovaikutusta monin tavoin. Peräkylän ja Ruusuvooren aineistosta löytyi ”vielä kerran” -ilmeitä. Niillä viestitään kumppanille, että nyt viimeistään kannattaisi reagoida.

ÄÄNEN sointi, eleet, katseet, liikkeet. Tämä kaikki on kietoutunut yhteen puheen kanssa”, kuvailee Peräkylä. Tutkijat kutsuvat tätä viestien sekamelskaa multimodaalisuudeksi.

Juuri multimodaalisuus on nyt kuuma aihe keskusteluntutkimuksessa. Ja suomalainen Peräkylä kollegoineen on sen kärkijoukkoa.

”Jostain syystä suomalaiset ovat kunnostautuneet keskusteluntutkimuksessa..”

Keskusteluntutkimus, joka virisi sosiologiassa, on levinnyt monelle tieteenalalle. Sitä suositetaan paitsi

kielitieteissä myös antropologiassa ja käyttäytymistieteissä. Menetelmä on sama, mutta pyrkimykset erilaisia.

Pohjimmiltaan niissä kaikissa on kyse arjen vuorovaikutuksesta. Terapiaistunto kuuluu potilaan arkeen. Lentokoneen ohjaamon keskustelu on lentäjien työarkea.

PALATAAN alun tarinankertojaan. Entä jos hän ei saakaan palautetta?

Silloin vuorovaikutukseen tulee särö. Kräks. Keskustelu luisuu uudelle uralle.

Kiinnostavinta on se, miksi kertoja niin kipeästi tahtoo kuulijalta jonkin reaktion.

Tämän kysymyksen äärellä ovat muutkin kuin keskusteluntutkijat. Neurotieteissä etsitään aivoista yhteistyön mekanisme. Evoluutiotutkijat taas selvittävät, miten ihminen kehittyi ymmärtämään, mitä lajitoveri tarkoittaa.

Kaikki kaivelevat samaa mysteeriä: ihmisten vuorovaikutusta.

Helsingin Sanomat 11.1.2011

Mies pulassa

Työelämän tärkeimmät taidot: osata sopeutua, muuttua, oppia, verkostoitua, neuvotella, keskustella.

Ja mikäpä siinä – mutta kun tämä sama luettelo on tosimiehen kykyjen puutelista. Ei ihme, että mies on pulassa.

Jos miehen miehekkäimmän, naisesta poikkeavan luonteenpiirteen tiivistäisi yhteen sanaan, se olisi joustamaton. Koko miehen koulutus tähtää joustamattomuuteen.

Ensin rämmit läpi poikavuosien ketteryysradan, keräät kovuutta ja rohkeutta ja jääpäisyyttä tai itket ja keräät. Sama koulutus jatkuu armeijassa ja urheiluporukoissa.

Siinä sivussa kuulet vähän väliä, mitä et saa olla ja mitä et saa tehdä. Miehekkyyttä määritellään aina kieltojen kautta. Käytännössä mikä tahansa teko voi paljastua ämmämäiseksi.

Esimerkiksi Nato-kansanäänestyksen ehdottaminen on epämiehekästä. Niin väitettiin erään sanomalehden pääkirjoituksessa: ”Isot miehet ja kansanäänestyksestä ruikuttaa.”

On kymmeniä tapoja olla epämiehekäs ja vain yksi, salaperäinen tapa olla oikea mies.

Joten varmintä on olla yleisesti ja erittelemättä hiukan uhmakas.

Ja näin olemme kouluttaneet äijän, hahmon joka ”tietää itte” ja ”tekee itte”. ”Mun talo”, sanoo tämä äijämme, ”mun auto, mun tytär.”

Vaikka vieressä istuisi se toinen, jonka kanssa on oltu 30 vuotta naimisissa ja joka ihan yhtä lailla omistaa sen talon.

Joustamatonkin olento menestyy maailmassa, jos maailma muuttuu hitaasti. Niin kuin se muuttui viimeiset satatuhatta vuotta.

Nämä viimeiset ajat ovat olleet miehelle hiukan hankalampia. Naisia suihkii ohi molemmin puolin ja kaikilla niillä konsteilla, joita mies ei pitänyt minään.

Mies ei käy kursseilla, ei ainakaan, jos kurssin otsikossa on sana ”hyvinvointi”, ”viestintä” tai ”opetus”. Jos mies kuitenkin koulutukseen eksyy, hän taantuu 13-vuotiaan tasolle, tekee paperista lennokin ja kirjoittaa palautteeseen: ”Huonot penkit nukkua.”

Mies ei hoidata itseään, ei varsinkaan epämääräisiä vaivojaan. Kuinka äijä suostuisi antamaan elämänsä ohjaket jollekin toiselle?

Mies ei osallistu kulttuuritilaisuuksiin.

Eräs italialainen tiedemies ehdotti aikoinaan, että apina ja ihminen pitäisi risteyttää. Näin saataisiin kuumma uutteria ja vahvoja työntekijöitä raskaisiin hommiin. Ehdotus oli varmaankin kieli poskella tehty, sillä tällaisia olentojahan on jo: me miehet.

Kärjistyksellä, kyllä. Mutta mikä siinä on, että kuulostaa epäuskottavalta lausua vastaavia kärjistyksiä naisesta. ”Kursseilla naiset taittelevat lomakeista lennokkeja...” Ei vain täsmää.

Jos maan jokaisen kaupungin jokaisessa puistossa istuisi aamupäivisin joukko ämmiä juomassa viinaa, ilmiötä kauhisteltaisiin laajalti. Naisia ruvettaisiin haalimaan puistosta takaisin yhteiskunnan tehtäviin.

”Naisia suihkii ohi molemmin puolin.”

Äijistä ei ole niin väliä, sillä heidän ongelmiinsa on totuttu ja heidän työnsä vähenevät maailmasta muutenkin. Ja kun työikäisen suomalaismiehen yleisin kuolinsyy on alkoholi, täytyyhän miehen juoda.

Jos nuorten syrjäytyminen koskisi erityisesti nuoria naisia, tähän järkyttävään ilmiöön puuttuisivat muutkin kuin pari työryhmää.

Nuorista miehistä ei ole niin väliä, sillä he ovat itse antaneet ymmärtää, että pojat on poikia ja että mies menee ja mies tulee.

Kärjistyksiä, kyllä. Mutta mikä siinä on, että kuulostaa epäuskottavalta lausua vastaavia kärjistyksiä naisesta. ”Nainen on pulassa...” Ei vain täsmää.

Se lohtu tässä sentään on, että mies on parhaimmillaan pulassa. Jousteta ei, muututa ei, mutta tiukan paikan tullen sitten kuitenkin toimitaan: katsotaan miten päin maailma makaa ja miten siinä nyt selviää.

Kamalan ähinän kanssa ehkä, mutta toimitaan. //

Sananlaskuja

Sananlaskut ovat yleiseen muotoon kiteytyneitä kannanottoja. Niitä toistellaan, niissä on aina jotain mieleen painuvaa, muodoltaan vakiintunutta, usein kuvaannollista. Itsekunkin lukijan oikeudeksi jää onkia kansanmietelmien jättiläisvarastosta ne kannanotot ja korostukset, jotka tuntuvat osuvan asian ytimeen.

Puhuminen on hopeaa, vaikeneminen kultaa.

Ei suuret sanat suuta halkaise.

Hyvä kello kauas kuuluu, paha vielä kauemmaksi.

Siitä puhe, mistä puute.

Puhumatta paras.

Sanasta miestä, sarvesta härkää.

Joka paljon puhuu, se vähän tietää.

Pekka Hakamies, Matti Kuusi ja Kari Laukkanen (toim.),
Sananlaskut (1984)